A KOLOZSVÁRI KÉPIRÓK CZÉHSZABÁLYAI.[1])

„Nemes és érdemes Képiró máskép Váradi Márton a Kolosvár városában lakó festők fő- és Képiró máskép Nagybányai István ugyanazok al-czéhmestere“ II. Rákóczi Györgynek bemutatják Bethlen Gábor alább közölt kiváltságlevelét, melyet az kérésükre Gyulafehérvárt 1653 mart. 10-én megerősit.

A kiváltságlevél latin szövege így hangzik:

I. 1618. febr. 1.

Nos Gabriel Bethlen Dei gratia princeps Transsilvaniae, partium regni Hungariae dominus et siculorum comes etc. memoriae commendamus etc. quod pro parte et in persona nobilis ac circumspecti juvenis Stephani Szekesfeiervari, pictoris colosvariensis supplicatum extitit nobis demissa cum instantia, ut nos infrascriptos articulos super certas quasdam constitutiones cehae seu confraternitatis pictorum colosvariensum ratos, gratos et accepta habentes praesentibus literis nostris annuentionalibus inseri et inscribi faciendo pro commodo et emolumento dictae cehae memoratorum pictorum colosvariensium, successorumque eorundem approbare, ratificare et confirmare dignaremur.

Quarum quidem articulorum seu constitutionum tenor sequitur hoc modo:

Articulus I. Quod peregrini seu extranei pictores pingendi causa in hanc civitatem Colosvar se se conferentes non aliter et prius, nisi

[1]) E nagyérdekü szabályok, *festészetünk* történetét új szempontból világítják meg. Eddig nem is sejtettük, hogy a hazai képirás is az általános *czéhrendszerbe* illeszkedett. Külföldön is így volt. A képirás mint „szabad müvészet“ csakis a kolostorok falain belül virágozhatott és csakugyan sokáig onnan kerültek ki a leghiresebb festők. A világi festők mindenütt czéhkényszer alatt állottak és például mint Flórenczben (*A. Doren.* Entwicklung und Organisation der Florentiner Zünfte. Leipzig. 1897. 54. l.) nem is külön, hanem a „medici, speziali e merciai“ czéhben, orvosok, gyógyszerészek, festék-kereskedők és más kereskedők közt foglaltak helyet és szabályzatuk már 1310-ből ismeretes. Francziaországban is (*E. Martin-Saint Léon.* Hist. des corporations de métiers. Paris 1897. 180. és 406. l.) már a XIII. században megvolt az „ymagiers-tailleurs“ és a „peintres“ czéhe, kik aztán a szobrászokkal együtt 1391-ben külön czéhszabályokat kaptak. Ezen czéh a XVII. század közepéig tartotta fönn magát s tagjai közül sok kiváló festő került ki. De időközben sok festőnek sikerült kivonni magát a czéhkényszer alól, részint külön királyi szabadalommal, részint azáltal, hogy bizonyos kiváltságos helyekre költöztek, vagy udvari festőkké váltak. A czéhnek ezekkel folytatott torzsalkodása csak 1648-ban szünt meg, amidőn az összes festők és szobrászok részére egy külön kir. akadémia állíttatott föl. *T. K.*

copulata sibi uxore adinstar reliquorum tributariorum incolarum certam sedem sibi fixerint et mansionem fecerint, sive pro mercede apud pictorem, incolam videlicet colosvariensem arte pictoriae operam dederint, artem suam exercere queant, sed nec ostiatim pingere attentent.

Articulus II. Quod nemo artificum ceterorum colosvariensium, notanter mensiparorum iuxta antiquam pictorum consuetudinem statui, vocationi sive operibus pictorum colosvariensium se intricare audeat et ut vulgo dicitur falcem suam in illorum messem immittere nullatenus praesumat aut quovismodo attentet, verum quaecunque sui muneris esse censebuntur, illis contenti, operationes ad artem pictoriam praecise concernentes illis concedere et resignare, remittereque debeant et sint adstricti suo modo elaborandas et exequendas eo facto.

Articulus III. Tyrones adolescentuli annos ut vocant tyrocinios probe adimplentes cehae et confraternitati ceterorum pictorum se se ascribi et aggregari debeant et sint adstricti, aliter autem extra contubernium incolarum picturae artem et operationes suas exercere nequeant.

Nos itaque praemissa supplicatione praefati Stephani Szekesfeiervari pictoris exaudita et admissa praescriptos articulos modo praemisso nobis praesentatos praesentibus literis nostris annuentionalibus de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes pro memorato Stephano Szekesfeiervari ipsiusque successoribus perpetuo valituras, in quantum constitutionibus et privilegiis non praeiudicare videntur, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum in civitate nostra Segesvar, die prima mensis Februarii, anno Domini millesimo sexcentesimo decimo octavo.

Gabriel Bethlen m. pr. *Caspar Beoleonyi* secretarius m. pr.

Ugyanaz magyar fordításban.

Mi Bethlen Gábor Isten kegyelméből Erdélyország fejedelme, Magyarország részeinek ura és székely ispán sat. adjuk emlékezetül sat., hogy a nemes és érdemes ifju, Székesfehérvári István kolosvári képíró alázatosan könyörgött nekünk, hogy a kolosvári képíró-czéh vagy társaság bizonyos rendjére vonatkozólag szerzett czikkelyeket a kolosvári képírók és utódaik czéhe hasznára és javára jelen engedélylevelünkbe beiratni s azokat jóváhagyni, szentesiteni és megerősiteni kegyeskednénk.

Mely czikkelyeknek vagy szabályoknak ez a tartalma:

Első czikkely. Vándorló vagy idegen, Kolosvárra képírás okából érkező képírók mesterségüket addig ne gyakorolhassák, se házanként festeni ne merészeljenek, míg más adófizető lakosok példájára megnősülve le nem telepedtek s magoknak lakhelyet nem szereztek, vagy valamelyik kolosvári festőnél bérért nem míveltek.

Második czikkely. A kolosvári többi mesteremberek, nevezetesen az asztalosok közül senki a kolosvári képírók mesterségébe — a mint azt a képírók régi törvénye is tartja — belékontárkodni ne merjen s a mint mondani szokás „kaszáját azok füvébe belé ne vágja," hanem ki-ki a saját mesterségével megelégedjék s szorosan a képirásra tartozó munkálatokat a képíróknak engedni legyen köteles.

Harmadik czikkely. Az inas-növendékek az úgynevezett inasi éveknek jámborul való eltöltése után kötelesek a többi képírók czéhébe és társaságába beavattatni magukat, másképp társaságon kívül a képírást üzniök nem szabad.

Mi tehát Székesfehérvári István képíró kérésére a fenti, nekünk bemutatott czéhszabályokat jelen engedélylevelünkbe szóról-szóra beirattuk s azokat egyenként és összesen helyeseknek, kedveseknek és elfogadottaknak declarálván — amennyiben a szabályokkal és kiváltságokkal nem ellenkeznek — Székesfehérvári István és utódai számára örök érvényesen jóváhagytuk, szentesítettük és megerősítettük, sőt jelen levelünk erejénél és bizonyságánál fogva elfogadjuk, jóváhagyjuk, szentesítjük és megerősítjük.

Iratott Segesvár városunkban, februarius hónap elsején, az Urnak 1618-ik esztendejében.

Bethlen Gábor s. k. *Bölöni Gáspár* titkár s. k.

III. 1618—1653. közt.

A Bethlen Gábortól nyert kiváltságlevéllel egyidejüleg a megnevezett czéhmesterek még egy magyar nyelven irt czéhszabályzatot is bemutattak II. Rákóczy Györgynek, ki a kiváltságlevél folytatásaképen azt is átírta és meg is erősítette. Magának a szabályzatnak éve nincs s így keltét hozzávetőleg a Bethlen Gábor kiváltságlevele s ennek megerősítése, tehát 1618. febr. 1—1653. mart. 10. közti időre tehetjük.

A szabályzat szövege ez:

Articulus I. Esztendőnként az képírók közzül egy czéh atyja választassék és melléje egy kolcsos mester.

Articulus II. Az czéh atyja kántoronként[1]) tegyen czéhgyülést és akkor más czéhbeli embereket kettőt, avagy, ha az szükség kévánja, négyet közikben behívasson.

[1]) = évnegyedenként.

Articulus III. Legyen négy képíró ez városban, hogy ha urunk ő nagysága szolgálatjára kivántatik, az kettei itthon maradván az kettei oda mehessen és így szükségképpen megfelelhessenek illendőn.

Articulus IV. Ha valamely képíró legény találkozik jőni az városra, ki igazán képíró mesternél töltette apród esztendejét és arról jó testimonialis levelet mutathat és itt akar megtelepedni, elsőben tartozzék egyik képírónál esztendeig lakni fizetésért szolgálván, annakutána nemzetséglevelét hozván ilyen móddal vétessék be az czéhben: az czéh atyjánál letévén tizenhat pénzt gyüjtse egyben az képíró mestereket és egy forintot letévén az mester-remeket kövesse fel; mester-remekben tartozzék leirni az maga képit talpig olajfestékkel és vizfestékkel is egy holnap alatt elkészítvén, annak bemutatásakor tartozzék egy tisztességes vacsorát adni az mestereknek és az czéh ládájában tizenhat forintot beadni; esztendő eltelvén penig tartozzék mint egyéb czéhben mester asztalt adni tisztességesen, addig se inast se legényt ne legyen szabad tartani.

Articulus V. Ha valamely ifju ezt az mesterséget akarja tanulni, próba hetet lakjék az gazdájánál egy holnapig, annakutána tartozzék az czéhben adni két forintot, tizénhat pénzt penig az özvegyülésért; az atya mester beszegődtetvén négy esztendeig, állásson az inas-két emberséges embert kezesnek, hogy apród esztendejét jámborúl kitölti, az ura is ha igazán az inas szolgálja, az ura szabad legyen félesztendejét elengedni.

Articulus VI. Hogyha képíró fia akarja tanulni, tartozzék letenni egy forintot és három esztendeig szolgálni, esztendejét eltöltvén tartozzék az czéh testimonialis levelet adni az czéh pecséti alatt; az idegen tartozik az pecsétlésért adni ötven pénzt, az képíró fia huszonöt pénzt.

Hogyha penig az minálunk tanult képíró legények idegen helyre kimenvén kontárkodni és jövendőben az czéhben be akar állani, külömben be ne állhasson, hanem az kontárkodásért[1]) fizessen elsőben tizenkét forintot; ha penig be nem akar állani, hanem csak legényül akar szolgálni, fizessen hat forintot.

Articulus VII. Hogyha képíró legény jün az városra, külömben ne munkálódhassék, hanem elsőben lakjék az atya mesternél egy holnapig, azután ahoz mehessen az kihez akar menni. Hogyha olajfestékkel tud munkálkodni, heti bért az ő tudománya szerént közensigesen rendeljenek neki; ha csak vizfestékkel tud, annak is az ő tudománya szerint az mint érdemli. Hogyha az gazdáját el akarja hagyni, azelőtt két héttel

[1]) Talán így, az átiratban olvasható *kántorkodásért* helyett.

tudtára adja az gazdájának, hogy el akar menni, hogy valamiképpen az urának szorgos dolga lévén kárt ne valljon miatta.

Ha penig a képíró legények magokat úgy nem viselnék, az mint müves legényekhez illenék, az czéhen megbüntethessék érdeme szerint.

Articulus VIII. Ha valamelyik képíró az másik legényét elhitegetné avagy fizetést többet igérne akármi szín alatt, tartozzék büntetésben adni öt forintot és az legény is tőle elvétessék.

Articulus IX. Ha valamelyik képíró egyik az másikot diffamálná, vagy munkáját gyalázná, tartozzék büntetésben adni öt forintot toties quoties.

Articulus X. Hogy ha zászlót avagy czímert vinnének valamelyik képírónak, hogy tisztességesen és hamarébb elkészíthessék, tartozzék közre bocsátani az olyan képírókkal, az kik tudnak az zászló és czímeriráshoz és olajfestékkel tudnak munkálkodni; hogyha penig az ellen cselekedni comperiáltatik, tartozzék büntetésben adni huszonöt forintot toties quoties; ha penig az ellen kétszer vagy háromszor impingálni fog, legyen czéh nélkül és ne legyen szabad munkálkodni mind addig, valamíg ujolag annak rendi szerént be nem áll az czéhben.

Articulus XI. Ha valamelyik képíró aranyat avagy valami festéket venne, tartozzék közleni ha kívántatik az mint vötte nyereség nélkül.

Articulus XII. Ha valamely képíró legény itt az városon titkon munkálódnék, bíró uram erejével megdulhassuk, ahoz való műszerét, egyetmását elhordathassuk tizenkét forintig, akárminemű marháját is, ha az műszere fel nem érné, az czéh atyja házához vitessék, melynek két része az czéhé, az harmada penig az tanácsé.

Articulus XIII. Az szabad sokadalmokon kívül sohonnat eladásnak okáért képeket, kárpitokat ne hozhassanak, az sokadalom napjától fogvást harmad napig (ne) árulhassák az marhának elvétele alatt, melynek az két része az czéhé és az harmada az tanácsé legyen.

Articulus XIV. Az asztalosok közzül ha valamelyik értene is az képiráshoz, czímeriráshoz, aranyazáshoz, kárpitiráshoz, falra való festegetéshez, mivelhogy nem őket illeti, ne követhessék, de az magok szokása szerént fára, deszkára virágokkal czifrázzanak, a mint az asztalosok szoktak; ha ki penig az ellen impingálna, bíró uram erejével tizenkét forint érő zálaga vétessék absque ullo personarum respectu, melynek két része az czéhé, az harmada az tanácsé legyen.

Articulus XV. Hogyha fejedelem urunk dolgára kelletik valamelyiknek menni és azalatt a többinek czímer avagy zászló irása találkoznék, tartozzék azzal közre bocsátani, aki az fejedelem dolgára leszen; de az is ott amit munkája által talál, tartozzék igazán dividálni. Hogyha penig az otthon levőnek olyan munkája nem találkoznék, aki oda munkálódott, illendőképpen rendeljenek fáradságáért illendő fizetést.

Hogyha penig valamelyik maga munkájára idegen helyre találkoznék menni ez országban és azalatt zászló avagy czímerírás találkoznék, és az munkára haza nem találkoznék jőni, akik munkálódnak, illendő fizetést vehessenek az munkának mivolta szerént, az többi penig közre bocsáttassék; de az is ami hasznot szerez oda jártába, közre bocsássa.

Articulus XVI. Mivel ez országban mikor kívántatik, legkiváltképpen mind urunk ő nagysága, mind penig ez ország szükséges dolgaiban, mikor ő nagyságok parancsolnák, nekünk kelletik szolgálnunk, afféle maculálók, asztalosok, képírók, akik adót senkinek, sem penig kegyelmes urunknak is semmit nem szolgálnak, az olyan maculáló asztalosokat, kik az képírásban elegyítik magokat, két mélyföldig megdulhassuk szolgabíró által huszonöt forintig, melynek két része az czéhé, az harmada az szolgabiráké legyen.

Az Orsz. Levéltár gy.-fehérvári káptalani osztályában őrzött erdélyi Liber Regius XXVI. köt. 200—205 l.

Közli: *Barabás S.*